

DE ANTI-CHRISTELIJKE LEER DER THEOSOFIE.

DOOR

J. WATERREUS Pr.

Oud-Missionaris in Engelsch-Indië.

B

26

H. G. VAN ALFEN — UITGEVER — HAARLEM.

GESCHENK

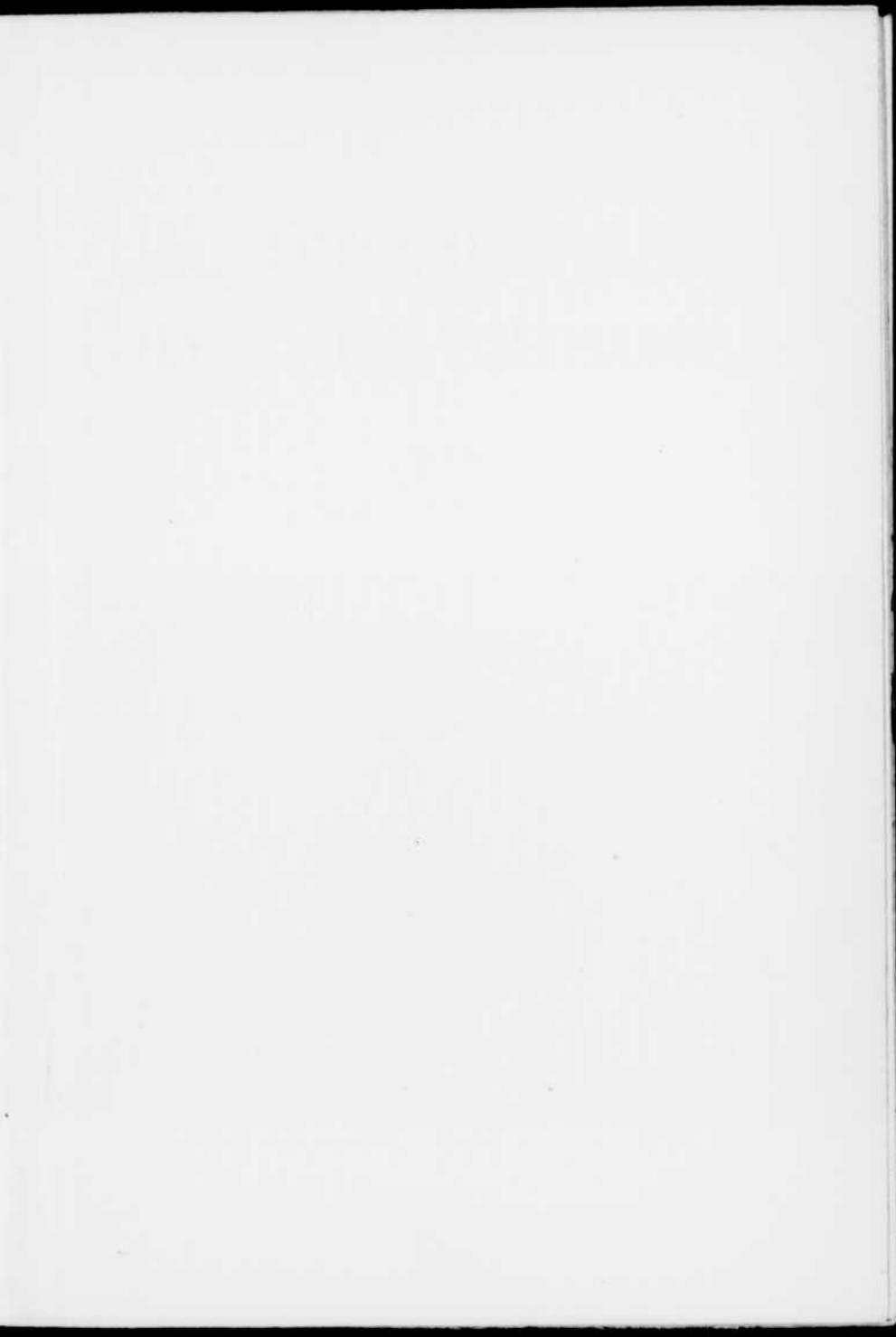
VAN DEN HEER

E. E. ECKSTEIN

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

1110 7452

12

25209

DE ANTI-CHRISTELIJKE LEER DER THEOSOFIE.

DOOR

J. WATERREUS Pr.

Ond-Missionaris in Engelsch-Indië.

H. G. VAN ALFEN — UITGEVER — HAARLEM.

TYP. ELECTRISCHE DRUKKERIJ H. G. VAN ALFEN — HAARLEM.

EEN WOORD VOORAF.

De moderne theosofie voert een verwoeden strijd tegen het geloof in een persoonlijken God en tegen alle artikelen van het Christelijk geloof. Tot nog toe heeft zij betrekkelijk weinig volgelingen gevonden onder eenvoudige lieden, maar hare zoete woorden over hooger leven, over het streven naar een ideale zelfvolmaking door eigen kracht, en de schoone beloften, die zij het menschdom voorhoudt, maken het noodig, dat eens in duidelijk verstaanbare taal gezegd wordt, welk standpunt de theosofie inneemt tegenover het Christendom.

Zij maakt druk gebruik van godsdienstige termen, en komt hier in Nederland herhaaldelijk voor den dag met de bewering dat zij niet anti-christelijk is. De jongste redevoering van den heer Fricke te Amsterdam en het pas verschenen geschrift van den heer Reedeker (Pro en Contra, II Serie, n°. 1) bevatten dezelfde verklaring. Wij zullen zien hoe onwaar die voorstelling is, wanneer wij de woorden der stichters en leiders der theosofische vereeniging voor ons hebben. Het anti-christelijke komt dan zoo duidelijk aan den dag, dat alle verdere commentaar overbodig is.

Het is mijn doel niet, eene weerlegging van de theosofie te schrijven; de voornaamste punten zijn

oude ketterijen, die al duizendmaal weerlegd zijn. Ik wensch slechts te waarschuwen. Daarom worden verschillende punten, die een theosoof misschien gewichtig vindt, hier niet besproken. Het boezemt ons bijv. niet het minste belang in, hoe de theosofen de spiritistische verschijnselen verklaren, of hoe men zich in gemeenschap kan stellen met allerlei soorten van akelige wezens, waarin wij toch niet gelooven.

Bij het behandelen der Mahatmas zal ik zelfs het veel-besproken Coulomb-Hodgson incident geheel terzijde laten. ⁽¹⁾ De geheele Mahatma-zaak is zonder dat reeds verdacht genoeg. Iedereen, die onder de Hindoes verkeerd heeft, weet maar al te goed hoe verschrikkelijk bijgeloovig zij zijn, hoe gemakkelijk het is hen allerlei wondere wezens te doen zien en hoe bereid zij zijn, de meest gewenschte verklaringen af te leggen. Maar genoeg. Het zal duidelijk blijken, dat de theosofie niets anders is, dan eene verzameling van allerlei oude dwalingen uit Oost en West, in een nieuw gewaad gestoken, — en dat in haar streven een meest drieste poging moet gezien worden, om in onzen tijd de oude leugen nog eens ingang te doen vinden:

„Gij zult als goden zijn, kennende goed en kwaad!”

(Genesis III, 5).

J. WATERREUS Pr.
Oud-missionaris in Engelsch-Indië.

1) Dit betreft een onderzoek ingesteld naar de zoogenaamde Mahatma-verschijningen in Madras, en de beschuldigingen van bedrog en verraad door de leiders der T. V. en het Coulomb echtpaar elkander wederkeerig naar het hoofd geslingerd.

I.

De theosofische vereeniging.

De T. V. werd in 1875 opgericht te New-York door Mad^e. Blavatsky, eene Russische dame, door kolonel Olcott een Amerikaansch rechtsgeleerde en eenige geestverwanten, die evenals zij zeer veel belang stelden in de spiritistische verschijnselen, die in 1874—75 plaats hadden door middel van de gebroeders Eddy te Chittenden en van de familie Holmes te Philadelphia.

De naaste aanleiding tot het vormen dezer vereeniging was de theorie van Olcott, dat de spiritistische verschijnselen veroorzaakt werden door de elementaire geesten van aarde, lucht, vuur en water, volgens de leer der middeneeuwsche mystieken. Een zekere mijnheer George Felt beweerde, dat hij de macht bezat die geesten te controleeren en zichtbaar te maken. Om Felts ontdekkingen op dit gebied stelselmatig te onderzoeken, besloot men eene vereeniging op te richten. Zij werd de theosofische vereeniging genoemd, omdat haar doel was, kennis te verkrijgen aangaande God en geesten door natuurlijke middelen. Kolonel Olcott werd president en Mad^e. Blavatsky algemeen secretaris, betrekkingen die zij ten einde toe bekleed hebben.

Felt was nu juist niet gelukkig met zijne ontdekkingen.

Gelijk Olcott zelf zegt, slaagde hij er zelfs niet in, ook maar den staart van een enkelen elementairen geest te doen zien. Het gevolg was dat de vereeniging een kwijnend bestaan leidde. In 1877 publiceerde Mad^e. Blavatsky haar boek „Isis ontsluierd.” In dat werk en in verschillende dagbladen en tijdschriften schreven zij en Olcott meerdere artikelen over de psychische verschijnselen, theorieën met geen enkel bewijs gestaafd en grootendeels door madame ontleend aan de werken van Eliphas Levi, Paracelsus en anderen. Dit was het begin van den strijd tusschen spiritisten en theosofen, die nog immer voortduurt.

In 1878 werd de vereeniging overgebracht naar Engelsch-Indie, waar zij zich in Bombay aansloot bij de Arya Samaj, een Hindoe sekte, die streefde naar herleving van het oude Hindoeïsme in een meer modernen vorm.

Dit verbond duurde niet lang. De leiders der T. V. bezochten Ceijlon, verklaarden zich daar openlijk Boeddhist en maakten toen een tocht door Hindoestan, waar zij inlanders en Europeanen verbaasden door hunne theorieën en door de zoogenaamde hoogere macht die zij bezaten, waardoor zij allerlei wondere kunstgrepen verriichten, die hunne leer moesten bewijzen. Swami Dayananda Saraswati, de leider der Arya Samaj, brak nu alle gemeenschap met hen af, maar de T. V. had naam gemaakt en sloeg haar zetel op in een voorstad van Madras. Van dien tijd af is zij de T. V. zooals wij haar nu kennen en

van daar uit heeft zij zich over de wereld verspreid.

Wij zullen nu eens nagaan, wat eigenlijk haar doel is.

In de statuten wordt het uitgedrukt als volgt.

1o. Het vormen van een bond ter algemeene verbroedering van het menschdom, zonder onderscheid van ras, godsdienst, sekse, stand of kleur.

2o. De bevordering der studie van de oude letterkunde der Ariërs en van alle andere oostersche letteren, godsdiensten, wijsbegeerten en wetenschappen.

3o. Het bestudeeren van de geheime wetten der natuur en van de verborgen krachten der menscheijke ziel.

Oppervlakkig beschouwd ziet dit alles er tamelijk onschuldig uit, vooral wanneer men weet, dat een ieder, Christen, Jood, Mahomedaan, Hindoe, Boeddhist, of wat dan ook, lid der vereeniging worden kan, met de eenige verplichting het eerste doel der T. V. na te streven.

Maar dat onschuldige is slechts schijnbaar.

De T. V. heeft namelijk twee afdeelingen:

a) de exoterische of openbare en b) de esoterische of geheime. De leden der openbare afdeeling mogen gelooven wat zij verkiezen, zoo lang zij maar beloven mee te werken aan de verbroedering van het menschdom.

Voor de leden der esoterische of geheime afdeeling gelden geheel andere bepalingen. De studiën, waaraan zij zich moeten wijden, vallen slechts binnen het bereik van enkelen, en juist deze leden vormen de kern der T.

V. Zij moeten hun godsdienst laten varen, Mad^e. Blavatsky schrijft:

„Degenen die tot de afdeeling der ingewijden „behooren, hebben een eigen filosofisch, of zoo gij „wilt, een eigen godsdienstig stelsel.” (1)

Een ander schrijver verklaart: „De eerste akte „van geloof, die van den leerling der geheime wijs- „begeerte gevorderd wordt, is zijn verstand te zuiveren „van het geloof aan een persoonlijken God en van „alle dergelijke alledaagsche bijgeloovigheden.” (2)

Annie Besant schrijft: „Het eerste wat theosofen „leeren is, dat elk idee omtrent het bestaan van het „bovennatuurlijke moet worden afgelegd.” (3)

Wel laat Mad^e Blavatsky, t. a. p. terstond volgen, dat dit systeem volstrekt niet geheim wordt gehouden, en noemt zij zelfs eenige boeken, waarin het wordt uiteengezet, doch juist in die boeken verneemt men, dat slechts een tipje van den sluier wordt opgelicht en een zeer klein gedeelte ter algemeene kennis wordt gebracht, omdat de tegenwoordige maatschappij nog niet rijp is voor de volle waarheid.

Dit is natuurlijk anders niet dan grootspraak, die de nieuwsgierigheid van het oningewijde publiek moet prikkelen, maar het is tevens ook eene waarschuwing, voor lichtzinnige Christenen, die zulk eene vereeniging toch zoo onaardig niet vinden.

1) Blavatsky. De sleutel tot de theosofie, 3e uitgave bl. 41.

2) A. Sinnett. De geheime wereld, 1e uitgave bl. 125-129.

3) Besant. Waarom ik theosoof werd, bl. 17.

II.

De T. V. en het Christelijk geloof.

De theosofie, die alle godsdiensten eerbiedigt, die in elken godsdienst eenige waarheid vindt, die wel anti-kerkelijk maar niet anti-christelijk is, spreekt als volgt over het christelijk geloof in God en de verschillende leerstukken des Christendoms.

„Of wij in God gelooven? Dat hangt er van af, „wat gij met dat woord bedoelt. Bedoelt gij daar, „mede den God der Christenen, den vader van Jezus, „den Schepper, kortom, den Bijbelschen God van „Mozes, dan gelooven wij niet in Hem. De God der „theologen, zoo zeggen wij, en bewijzen het ook, is „eene verzameling van tegenstrijdigheden en eene „zuivere onmogelijkheid. Daarom willen wij niets „met Hem te doen hebben.”¹⁾

„Wij bidden niet; wij handelen in plaats van te bidden”.⁽²⁾

„De stichters der T. V. bidden niet”.⁽³⁾

„Wij weigeren beslist dat wreede en onwijjsgeerige „geloof in eeuwige belooning of eeuwige straf aan te „nemen”.⁽⁴⁾

„Wij gelooven niet in den zoendood van Christus, „en ook niet in de mogelijkheid, dat de geringste zonde

1) Blavatsky. Sleutel: blad. 42.

2) Blavatsky Sleutel bl: 45.

3) Oleott Toespraken bl: 199.

4) Blavatsky Sleutel bl: 74.

„kan vergeven worden door welken God dan ook, „zelfs niet door een persoonlijken, absoluten God „indien Hij zou kunnen bestaan”. (1)

„De zoendood van Christus, dat gevaarlijke dogma „waaraan gij (Christenen) gelooft.... waartegen ik „reeds twintig jaren lang gepredikt heb.... De „troost, dien gij daar in vindt, is bloote sentimentaliteit die het denkvermogen der christenen beneveld „heeft: niet eens een droom van zelfzucht, maar een „nachtmerrie van het menschelijk verstand”. (2)

Annie Besant schrijft:

„De vraag, die al dadelijk op de lippen komt van den „godvruchtigen christen, wanneer hij voor het eerst „met de theosofie kennis maakt, is deze: Wat is de „leer der geheime wijsbegeerte aangaande de natuur „en het bestaan van God? Zal zij mij mijn geloof aan „God en mijn betrouwen op Hem als den Vader van „alle mensen ontnemen?” Na eenig zoetsappig vroom gekwezel geeft zij eindelijk als antwoord hare pantheistische geloofsbelijdenis: „God is alles en alles is God.” (3)

En verder: „De tweede vraag die de Christen tot „ons richt is: Wat gelooft gij aangaande den Christus? „Loochent gij zijne Godheid? En ons antwoord komt „helder en duidelijk: Wij loochenen de Godheid van „Jezus niet, wij bevestigen de Godheid van elken „mensch”. (4)

1) Blavatsky Sleutel bl: 34.

2) Blavatsky Sleutel bl: 15 a.

3) Theosofie en Christendom bl. 6.

4) Ibid. bl. 9.

Eene directe loochening ware eerlijker geweest dan dit geniepige antwoord, dat toch niemand onzer bedriegt. „Evenals de geheime wijsbegeerte zich verzet „tegen de leer aangaande de hel, zoo moet zij ook „noodzakelijk strijden tegen de leerstukken van verlossing, rechtvaardigmaking en goddelijke genade. „Want deze leer tast het menschelijk pogen in den „wortel aan, en brengt datgene, wat uit den God in „den mensch voortkomt, naar een uitwendige oorzaak over.” (1)

In een ander werkje schrijft zij: „Ten opzichte „van mijn geloof in een persoonlijken God heb ik niets „te zeggen, wat verschilt van hetgeen ik jaren geleden „daarover geschreven heb. Het idee van een persoonlijken God is mij nu nog even onmogelijk als toen.” (2)

Dat „jaren geleden”, wijst op den tijd, toen zij de actieve bondgenoot was van den bekenden godloochenaar Bradlaugh.

Welken theosofischen schrijver men ook opslaat, men vindt altijd hetzelfde. De een spreekt wat dries-ter en brutaler dan de ander, maar bij allen vinden wij dezelfde verwerping van God en den Christus, dezelfde smadelijke verachting voor de christelijke leer en hare verdedigers. Als een allerduidelijkst bewijs volgen hier nog eenige aanhalingen uit een werk van Leadbeater, een voormalig anglicaansch geestelijke. Hij zegt alle gronden en bewijzen voor

1) Ibid. bl. 17.

2) Waarom ik theosoof werd, bl. 17.

de christelijke leer onderzocht te hebben en komt dan tot het volgende besluit:

„.... In al die bewijsvoeringen is niets te vinden, „dat in welke andere zaak dan ook als bewijs zou „worden toegelaten. Er wordt niets gezegd, waardoor „slechts ééne enkele moeielijkheid wordt opgelost; en „wanneer iemands aandacht en gezond oordeel een- „maal is opgewekt, dan ziet hij terstond, dat die „geheele uiteenzetting der kerkelijke leer, zooals de „orthodoxie hem die voorhoudt, alleronredelijkst is, „en dat geen enkel fragment van bewijs ten haren „voordeele kan worden aangevoerd.....

„Toen ik de geschiedenis der Schepping, den „zinneloozen toorn des Scheppers en de voorgewende „noodzakelijkheid om tegen dien toorn beveiligd te „worden door het allervreemdsoortigste middel van „de boetedoening van een ander in onze plaats, ging „beschouwen bij het kalme licht der rede, ontdaan „van het godsdienstig waas van oude, eerbiedwaar- „dige gewoonte, toen zag dat alles er zóó vreemd en „onredelijk uit, dat deze fantastische warboel van frag- „menten van een vergeten geloof mij, evenals zoovele „anderen, geheel en al onbevredigd liet.” (1).

Dit is de taal van de hoofdpersonen, oud en nieuw der T. V. en toch blijft men ons nog vertellen, dat deze vereeniging niet anti-christelijk is. Misschien zullen de theosofen nog verwachten dat wij dezen

1) Leadbeater. De andere zijde van het graf, wetenschappelijk onderzocht en zorgvuldig beschreven, 1903. Hoofdstuk XXIII.

snorkenden, snoevenden ex-predikant voor een verdediger van het Christendom zullen aanzien!

III.

De theosofische leer.

Deze is niets anders dan een pseudo-wetenschappelijk mengsel van Hindoe wijsbegeerte, plus de theosofische opvatting van het Boeddhisme, plus de dwalingen van Gnostieken, Manicheërs en Neo-Platonisten van vroegeren en lateren tijd. Zij noemen dit mengsel de esoterische wijsbegeerte.

Het woord *esoterisch*, dat door hen zoo veelvuldig gebruikt wordt, beteekent *geheim*, datgene wat alleen aan ingewijden bekend gemaakt en voor de domme menigte verborgen gehouden wordt. Het is een wapen dat zij zeer behendig weten te hanteeren. Wanneer iemand ervaren in de oostersche letteren en wijsbegeerte hen er op wijst, dat zij leerstukken verkondigen als Boeddhistisch, die in de bekende leer van Boeddha niet te vinden zijn, dan heet het terstond, dat dit de *esoterische* leer van Boeddha is, die hij alleen aan zijn grootste vertrouwelingen meedeelde, en dat die geheimen door de eeuwen heen zorgvuldig bewaard gebleven, nu in bezit gekomen zijn der T. V. Zoo worden alle bekende orientalistes als Max Müller, Rhys, Davis, Bigandet, Coplestone en onze Kern met nog vele anderen eenvoudig in een hoek geduwd door lieden, die juist door den levensarbeid van die weten-

schappelijke mannen in 't bezit hunner oppervlakkige kennis van die systemen gekomen zijn.

Insgelijks wanneer een Christen ter verdediging van zijn geloof de woorden van Christus aanhaalt, om een of ander leerstuk te bewijzen, dan heet het terstond, dat Christus die woorden gebruikte in *esoterische* zin en dat die beteekenis door de Christelijke kerk vervalscht of met geweld onderdrukt is, maar dat zij den theosofen alleen naar waarheid bekend is. Een paar voorbeelden zullen dit ophelderen.

Het is een feit volmondig erkend door vele Boeddhisten en door allen die een studie van het Boeddhisme gemaakt hebben, dat Boeddha een volslagen agnostiek was, en dat zijne leer geen God en geen ziel en geen toekomstig leven kent. Op alle vragen van zijne leerlingen dienaangaande antwoordde hij: „Ik weet het niet. Het is mij niet gegeven dit te weten”.

„Mis” zeggen de theosofen. „Dat is de exoterische leer. Hij leerde wel degelijk, dat er een God bestaat „en eene ziel en een toekomstig leven. In zijn geheim „onderricht sprak hij daar in den breede over, en „wij zijn nu in het bezit van die leer”. De goedgelovige volgelingen der theosofische meesters nemen dit alles gretig aan, terwijl de geheele geschiedenis van het Boeddhisme in Indië bewijst, dat het juist ten gevolge van zijn athëisme geen stand kon houden!

Als tweede voorbeeld diene het volgende. Made. Blavatsky handelend over het gebed bewijst uit de woorden van Boeddha en van Christus, dat bidden

nutteloos, dwaas, ja zelfs godiasterend is. „Boeddha zegt”, schrijft zij, „zoekt niets van de hulpeloze goden — bidt niet maar handelt; want de duisternis zal „niet opklaren. Vraagt niets van de stilte, want zij „kan spreken noch hooren. En Jezus zegt:

„Wat gij in Mijnen naam zult vragen, dat zal Ik „doen. *Deze woorden letterlijk opgevat, gaan tegen ons „argument in, maar wanneer wij ze op esoterische wijze „verstaan, dan bewijzen zij onze leer*” (1)

Ziedaar het middel waardoor zij eenieder die hen in het nauw brengt of lastige vragen doet, het spoor bijster maken en waardoor zij tegelijkertijd een prachtige gelegenheid hebben om zelfs de ongerijmdste dingen in hun systeem op te nemen. Hunne geheele leer aangaande God, het heelal en den mensch bewijst dit ten volle, gelijk wij nu gaan zien.

IV.

De theosofische God.

„Wij gelooven in een algemeen goddelijk beginsel, „den wortel van al wat bestaat, waaruit alles voort- „komt, en waarin alles zal worden opgelost aan het „einde van den grooten kringloop van bestaan....

„Wanneer wij sprekend over de Godheid, haar ver- „eenzelvigen met de natuur en haar daarom even „oud maken als deze, dan bedoelen wij de eeuwige,

1) Blavatsky Sleutel: bl. 48.

„ongeschapen natuur en niet de verzameling van „voorbijgaande schaduwen en eindige onwerkelijkheid. „Wij laten het over aan de makers van kerkgezan- „gen om het zichtbare uitspansel of den hemel Gods' „troon te noemen, en onze aarde van slijk zijn voet- „bank.”

„Onze Godheid woont niet in een paradijs, noch „in een of anderen boom, gebouw of berg. Zij is „overal, in elk atoom van de zichtbare en onzicht- „bare wereld; in, over en rondom elke onzichtbaar „atoom en verdeelbare molecule, want zij is de geheim- „zinnige macht van ontwikkeling en teruggang, het „alomtegenwoordige, almachtige en zelfs alwetende, „scheppende vermogen. Kortom onze Godheid is de „eeuwige, niet-scheppende maar voortdurend ontwik- „kelende bouwer van het heelal, hetwelk niet gemaakt „wordt, doch zich zelf uit zijn eigen wezen ontwikkelt. „Als wij haar voorstellen is zij een sfeer, die slechts „éene, altijd-handelende eigenschap bezit, die alle „bestaande of denkbare eigenschappen in zich bevat, „namelijk zichzelf. Zij is de eenige wet, die beweging „geeft aan alle geopenbaarde, eeuwige en onverander- „lijke wetten, begrepen in die nimmer-openbarende, „absolute wet, die in hare openbarende perioden „het altijd-wordende is.” (1)

Deze heldere (*sic*) definitie van de theosofische Godheid is anders niet dan een omschrijving van het Parabrahm (de hoogste godheid) der Hindoes. Zij is volstrekt niet nieuw, volstrekt niet esoterisch, volstrekt niet

1) Blavatsky. Sleutel, bladz. 44-45.

Boeddhistisch, maar ligt voor een ieder te lezen in de Upanishads, de Vedanta en de Bhavagad-Gita, zeer bekende Hindoe boeken.

Een paar opmerkingen zullen zelfs voor den eenvoudigsten Christen duidelijk maken, hoe dwaas zulk een idee van God is. Waar komt het op neer? Hier op, dat de theosofen die evenals de Hindoes het bestaan van het heelal willen verklaren zonder een Schepper, een onafhankelijken, persoonlijken God te erkennen, dit trachten te doen, door het heelal zelf tot God te maken.

Zij vergeten echter, dat zij hun God daardoor onderworpen maken aan verandering, onbestendigheid, onvolledigheid, tijd, enz. en dat Hij daarom de ware God niet zijn kan.

1. De aarde, de zon, de maan, de sterren, het gansch heelal en de krachten er in besloten ondergaan voortdurend veranderingen, die een begin hebben en een einde nemen, die nu zijn en dan weder niet zijn. Al denkt men zich nog zulke langdurige tijdperken waarover die veranderingen zich uitstrekken, zij zijn en blijven tijdelijk en de opeenhoping van het grootst mogelijk aantal van zulke perioden kan nooit de eeuwigheid uitmaken. Het heelal en daarom Parabrahm is dus niet eeuwig en is daarom ook niet de ware God.

2. Al deze ontwikkelingen en veranderingen van Parabrahm zijn *of noodig* voor zijne volmaaktheid en zijn geluk, *of onnoodig*.

Indien zij *noodig* zijn, dan is hij niet en was hij

niet altijd God, want hij was niet en is niet altijd ontwikkeld. Zijn zij niet *noodig*, dan is er geen reden voor hem om te ontwikkelen of te vervolmaken, tenzij uit dwang of uit eigen vrijen wil.

Indien hij *gedwongen* wordt tot die ontwikkeling door een *uitwendige* oorzaak, dan is hij niet de Almachtige God, want dan bestaat er een ander wezen, dat hem dwingen kan en dus machtiger is dan hij; indien hij door een *inwendige* oorzaak gedreven wordt dan is zijne volmaaktheid ook niet volkomen, daar zij blijkbaar iets eindigs noodig heeft om tot volkomenheid te geraken.

Indien hij die veranderingen ondergaat *uit eigen vrijen wil*, dan laat hij zich leiden door eene onbegrijpelijke en onverklaarbare dwaasheid, om zich zelf of zijne ontwikkelingen aan allerlei lijden blootstellen, daar hij een gedeelte van zijn wezen, namelijk de ziel van elken mensch, in een stoffelijk lichaam doet verblijven, waaruit het na velerlei lijden en smarten wederom tot hem terug moet keeren. Deze Brahm is dus niet de ware God.

3. Indien onze ziel een uitvloeisel en een deel van Brahm is, en ons lichaam een gedeelte van de uit hem ontwikkelde stof, en indien het daarbij waar is, dat uit een zuivere en volmaakte bron niets kan voortkomen, dat besmeurd, zondig of onzuiver is, dan moeten wij al de schuld en de schande van menschelijke onge-rechtigheid en zonde noodzakelijk toeschrijven aan Brahm. Te vergeefs trachten Hindoes en theosofen aan deze gevolgtrekking te ontkomen, door de schuld van dit

kwaad te wijten aan den invloed der hoedanigheden van den menschelijken geest, want al die hoedanigheden hebben haar oorsprong in de natuur en de natuur weder in Brahm.

Indien dus de natuur niet schuldeloos is, dan is dit te wijten aan Brahm, want de menschelijke hoedanigheden zijn niets anders dan vormen of ontwikkelingen van hem, daar er buiten hem niets bestaat. De schuld van Brahm wordt nog vergroot, doordat hij toelaat, dat onze zielen, die een deel zijn van hem, besmeurd worden door hoedanigheden, die ook uit hem voortkomen. Deze Brahm, die de oorzaak van zonde is, en in zijne ontwikkelingen zelf zonde bedrijft, kan de ware God niet zijn.

Men kan nog heel wat meer gevolgtrekkingen maken, die allen tot de zelfde slotsom leiden, maar deze weinige zijn voldoende. De god der Hindoes en der theosofen, die niet eeuwig, niet almachtig, niet volmaakt, niet onveranderlijk is, en die daarenboven zelf nog de schuld is van alle zonden en misdaden, is geen God, maar een samenraapsel van tegenstrijdigheden en eene onmogelijkheid. Wel trachten beide partijen hun Brahm nog te redden door te zeggen, dat al de waarneembare verschijnselen in het heelal, geestelijk en stoffelijk, niets anders zijn dan zinsbedrog of een droom; maar ook dit baat hun niet. Zelfs indien wij hun toestaan te ontkennen dat deze illusie of droom op zich zelf staat of eenige werkelijkheid bezit afgescheiden van Brahm, dan kunnen zij toch onmogelijk ontkennen, dat zij bestaat in een ander

wezen, namelijk in den geest van hen, die deze illusie heeft, of dezen droom droomt.

Daar nu volgens hun eigen theorie het wezen dat de illusie heeft, ook weer Brahm is onder een anderen vorm, spreken zij zich zelf tegen, en blijft hun God toch aan verandering en opeenvolging van allerlei aard blootgesteld. Brahm in den eenen vorm bedriegt Brahm onder den andere, en niemand met een greintje gezond verstand zal dus Brahm als God erkennen. Niettegenstaande deze theorie van illusie, droom of zinsbedrog (maya, zeggen de Hindoes) treedt de theosofie toch ook in een uitvoerige beschouwing van het heelal. Wij zullen zien tot welke dwaze opvattingen zij hunne toevlucht hebben genomen om de leer der Schepping door iets anders te vervangen.

V.

Het theosofisch heelal.

Ook hier ontleenen de theosofen hunne leer weder gedeeltelijk aan de Hindoes, gedeeltelijk aan de Gnostieken, aan de rabbinische speculaties van de Kabalah en voor de rest aan de fantasie hunner eigen schrijvers en voorgangers. Madame Blavatsky en de heeren Old en Sinnett zijn de grootste autoriteiten op dit gebied, en de meest verwaande hoogleeraar zou jaloersch

mogen zijn over de besliste wijze, waarop zij hunne leer verkondigen en alle andere systemen als geheel waardeloos verwerpen. Dit is ongetwijfeld een kwaad teeken, want echt-wetenschappelijke mannen zijn altijd bescheiden, zelfs wanneer zij hunne grootste ontdekkingen bekend maken. Bescheidenheid op welk gebied ook, is in de theosofische leer zelfs met geen microscop te ontdekken.

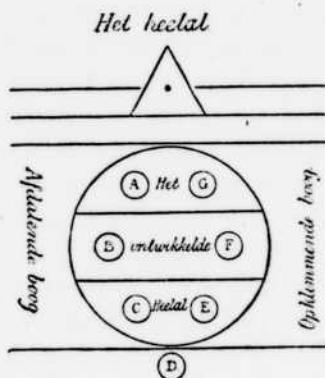
De Hindoe theorie is deze. Het heelal is Parabrahm de al-god of HET. Uit HET komt alles voort, goden, werelden, menschen, die HET zijn, gedurende zekere tijdvakken van langen, maar toch eindigen duur. De levensduur van den hoogsten God, Brahma, bedraagt 155.520.000.000.000, honderd vijf en vijftig biljoen vijf honderd en twintig duizend millioen jaren. Deze worden verdeeld in 36.000 dagen en even zoovele nachten van Brahma, die dus elk 2.160.000.000 twee duizend een honderd en zestig millioen jaren duren. Zulk een dag noemen de Hindoes en ook de theosofen manvântara en de nacht die er op volgt een pralaya. Een manvântara is een periode waarin al het bestaande in ontwikkeling is; een pralaye, een periode waarin alles stilstaat en rust. Wanneer die 36.000 etmalen verstreken zijn is één dag van HET, of een maha-manvântara voorbij en treedt een nacht in van gelijken duur, een maha-pralaya. Het verschil tussen een pralaya en een maha-pralaya bestaat niet alleen in lengte van tijd, maar ook in het feit, dat bij het begin van den langsten nacht alles, goden, werelden, menschen, absoluut verdwijnt zonder eenig

spoor achter te laten, daar alles weder Brahm wordt. Een theosofisch schrijver licht dit nader toe als volgt: „Indien wij het heelal vergelijken met een horloge, „dan kunnen wij zeggen dat het stilstaan van het „horloge, doordat het afgehoopen is, een gewone pralaya voorstelt, terwijl de groote of maha-pralaya zou „gelijk staan met het fijn stampen en versmelten „van de stoffen waaruit het gemaakt is, zoodat die „geheel en al tot hare eerste elementen worden terug- „gebracht.” (1)

Wanneer een nieuwe manvântara begint, stort zich een levensstroom uit, die alles weer doet ontwaken en nieuw leven in het heelal verwekt. De Hindoes drukken dit uit door te zeggen, dat Brahma dan weder uit zijn gouden ei te voorschijn treedt en de wereld weder tot stand brengt. De theosofen nemen hier afscheid van de Hindoes en komen nu met hun eigen theorie. Wij zullen ons bepalen tot hetgeen zij leeren aangaande de aarde.

Zij zetten voorop, dat de aarde niet enkelvoudig, maar zevenvoudig is, in overeenstemming met den zevenvoudigen toestand of trap van bestaan, waardoor het gansche heelal zich beweegt. Een blik op het bijgaande schetsje zal wat gaat volgen wel wat duidelijker maken. Het is ontleend aan den juist vermelden W. Old. De tekst is getrokken uit het bekende boek van Sinnett, Esoterisch Boeddhisme, hoofdstukken drie en vier.

1) W. Old. Wat is theosofie? bl. 31.

Onze aarde in haar tegenwoordigen toestand is D. of No. 4, uit de keten van zeven globen, langs welke al het aardsche zich langzamerhand ontwikkelt, totdat het van trap tot trap voortgaande, eindelijk zijn hoogste toppunt bereikt.

Volgens Mad^e. Blavatsky zijn de zes andere globen voor ons onzichtbaar. (1) Volgens Sinnett zijn C en E voor ons zichtbaar, maar A, B, G en F niet. C is volgens hem de planeet Mars en E Mercurius. De levensstroom uitgaande van HET doet zevenmaal de ronde om de keten van zeven globen. Zulk eene ronde is niet een enkele ononderbroken stroom van ontwikkeling, maar bestaat uit zeven perioden, elk door lange tijdruimten van elkaar gescheiden. Achtereenvolgens komen de zeven rijken der natuur in wording

(1) Blavatsky. Sleutel, blz. 60.

in deze volgorde. 1. Het vuurrijk; 2 het gas-rijk; 3. het vloeistoffen-rijk; 4. het delfstoffen-rijk; 5. het plantenrijk; 6. het dieren-rijk; 7 het menschen-rijk.

Wanneer rijk 1 op globe A. ontwikkeld is en voor verdere ontwikkeling naar globe B. overgaat, dan begint op A. de ontwikkeling van rijk 2. Wanneer men dit uitwerkt, dan ziet men, dat rijk 1 begint te ontwikkelen op globe G. als rijk 7 een aanvang neemt op globe A. Wat gebeurt er nu wanneer rijk 7 eindelijk overgaat naar globe B? Daar er geen rijk 8 is, om op globe A. ontwikkeld te worden, wordt deze globe zoo lang buiten dienst gesteld. Zij begint dan een langdurige periode van rust, waarin zij te gelijker tijd tot den hooger en graad van volmaaktheid komt, dien zij moet bezitten, wanneer in de volgende ronde de levensstroom haar weer aandoet. In de eerste ronde is alles zeer ijl en onstoffelijk, de geest zoo te zeggen van wat later zijn zal. Bij elken overgang naar eene volgende globe en bij elke ronde, neemt alles vastere, meer bestemde, meer werkelijke vormen aan, totdat in den vierden ommegang globe D. bereikt is.

In het midden van de vierde ronde heeft al het bestaande zijn grootste dichtheid of stoffelijkheid bereikt, en nu begint de langzame maar geleidelijke opklimming langs den spiraalweg om de globen heen, terug naar het onstoffelijke, totdat alles gaat rusten in de pralaya of nacht van Brahma.

Deze kolossale ontwikkelingsgeschiedenis, waarbij de theorieën van de meest vooruitstrevende evolutionisten maar kinderspel zijn, heeft niet alleen reeds duizenden

en duizenden malen plaats gehad met onze aarde, maar wordt ook duizenden malen herhaald in al de wereldsystemen die wij kennen, en ook nog in de onzichtbare werelden, waar wij *niet*, maar de ingewijden in de geheime leer *wel* kunnen doordringen.

Welk bewijs bieden de theosofen ons nu voor deze ingewikkelde en ongeloofelijke leer? Geen enkel bewijs dat in de verste verte dien naam verdient. Mad^e. Blavatsky schrijft: „Het bewijs dat wij hebben voor „onze leer, wordt door de hedendaagsche wetenschap „niet aangenomen. Dit bewijs is de som der verkla- „ringen eener eindelooze reeks van zieners, die van „deze feiten getuigenis hebben afgelegd.” ¹⁾

Sinnett, Old, Judge en anderen verwijzen ons naar de Mahatmas of de meesters, die hun dit alles meedeelden *door bemiddeling van Mad^e. Blavatsky.*

En hiermede moeten wij tevreden zijn!

VI.

De mensch, volgens de theosofie.

Daar aan de theosofische leer over den mensch ook weder de oude Hindoe wijsbegeerte ten grondslag ligt, zal ik daarvan eerst een kort overzicht geven.

Gelijk een vonk een deel is van vuur, zoo is de ziel een deel van Brahm. Het lichaam met al zijne krachten, vermogens en hoedanigheden is eveneens

(1) Blavatsky. Sleutel: bl. 59.

Brahm onder andere vormen. (1) Door hare vereeniging met het lichaam verliest de ziel het bewustzijn van haren oorsprong en van hare eenheid met Brahm, en ontstaan er in haar allerlei aardsche of stoffelijke begeerten, die de oorzaak zijn van menschelijk lijden en ellende. De ziel, die daarvan bevrijd wil worden, moet trachten de verloren kennis van haren geestelijken oorsprong terug te krijgen. De middelen, die daartoe kunnen dienen, verschillen naar gelang van de sekte of school waartoe een Hindoe behoort. Maar welke middelen men ook aanwende, het is en blijft een hoogst zeldzaam geval, dat één enkel aardsch leven daartoe voldoende is. Wanneer een mensch sterft, gaat zijne ziel, vereenigd met het astrale (zeer fijn bewerktuigde) lichaam naar de maan, geniet daar het loon voor hare goede werken en keert dan terug naar de aarde (dit is reïncarnatie of wedergeboorte), om een nieuw leven te beginnen, in een nieuw lichaam, en onder nieuwe omstandigheden, die geregeld worden naar de neigingen en hoedanigheden ontwikkeld in het vorige aardsche leven. (2). (Dit is Karma). Deze wedergeboorte heeft herhaalde malen plaats, maar hoe dikwijls en met welke tusschenpoozen wordt nergens gezegd. Wanneer de ziel eenmaal tot de kennis van hare eenheid met Brahm gekomen is, en alle verlangen naar stoffelijk bestaan heeft afgelegd, dan worden de gevolgen van alle werken des menschen

(1) Brahma Sutra. II 3. 17,

(2) Brahma Sutra III 1. 1—6,

uitgewischt. Als de mensch dan sterft, dan wordt ook het astrale lichaam van de ziel gescheiden; hij behoeft niet meer herboren te worden, maar wordt voor immer hereenigd met Brahm; met andere woorden, hij heeft het Nirvana bereikt. (1)

Wat maakt nu de theosofie hiervan in hare esoterische leer? De mensch is het voornaamste wezen dat bestaat, want in en door den mensch alleen kan de vonk of straal van HET tot het bewustzijn van zijnen oorsprong komen, en langs de reeks van hoogere wezens uit den volmaaktsten mensch ontsprongen, weder tot HET terugkeeren.

Daarom zegt de theosoof W. Q. Judge dan ook: „De mensch heeft nimmer niet bestaan”.

In de onafzienbare reeks van manvântaras, die reeds zijn voorafgegaan, kwamen de menschen tot ontwikkeling, die nu in hoogere toestanden van bestaan zijn overgegaan, die de goden en geesten zijn geworden door wie het bestuur over de verschillende werelden in de oneindige ruimte van het heelal wordt uitgeoefend, en die nog steeds tot hooger ontwikkeling moeten komen.

Op welke wijze laat de theosofie nu de mensch ontstaan in een nieuwe manvântara? Met andere woorden, hoe zijn wij, die nu leven, in de wereld gekomen? De heer Sinnett verklaart het ons haartijn in zijn meer gemeld boek „Esoterisch Boeddhisme” waaruit wij reeds zoo veel geleerd hebben. (?)

In de ontwikkeling van den mensch vinden wij den-

(1) Ibid: IV. 1. 14.

zelfden overgang van geest tot stof en van stof weder tot geest als in de overige rijken der natuur. In de eerste ronde is de mensch, vergeleken met wat hij nu is, een betrekkelijk onstoffelijk wezen. Hij is nog niet verstandelijk maar nog steeds geestelijk, dit wil zeggen dat hij, meer geest dan stof zijnde, zich zelve en alles rond hem heen nog niet waarneemt door middel van de zintuigen, maar door bovenzinnelijk waarnemingsvermogen. Zijn lichaam is ontzaggeijk groot, maar zonder vastheid. In de tweede ronde is hij nog reusachtig en ijl, maar hij wordt toch al vaster van lichaam en iets meer verstandelijk. In de derde ronde ontwikkelt hij een meer volkomen solied lichaam, dat echter meer den vorm heeft van een reusachtigen aap dan van een gewonen mensch. (Dit zal de Darwinisten wel voor de theosofische leer innemen).

Het verstand begint nu meer en meer de overhand te verkrijgen.

In de tweede helft van deze ronde begint de reusachtige gestalte in te krimpen; het samenstel van het lichaam verbetert, en de redelijke mensch ontstaat. In de vierde ronde gaat het verstand met reuzenschreden vooruit. De eerste rassen waarmede deze ronde begint ontwikkelen het spraakvermogen. De wereld vloeit nu over van de resultaten van verstandelijke bedrijvigheid, want het zinnelijk waarnemingsvermogen heeft nu de overwinning behaald op het bovenzinnelijke.

In het midden van de vierde ronde heeft de mensch zijn grootste stoffelijkheid bereikt, en nu begint op-

nieuw de strijd tusschen geest en stof. De geestelijke vonk, die aan HET ontsprongen is, maar daarmede altijd is vereenigd gebleven, voelt zich nu geheel en al in het stoffelijke ingewikkeld en tracht zich weder van het stof los te maken en het bovenzinnelijke waarnemingsvermogen weer de overhand te doen krijgen over het zinnelijke. In de vijfde ronde gaat die strijd nog immer voort, maar halverwege deze ronde wordt hij beslist. De vrije wil en het menschelijk verstand, dan eerst ten volle ontwikkeld, worden nu gesteld voor de keuze tusschen goed en kwaad, die 's menschen toekomstig lot zal regelen. Wij zullen later zien wat door *goed en kwaad* verstaan wordt.

Zij die een verkeerde keuze doen, zijn niet geschikt om in deze manvântara hooger op te klimmen. Zij worden tijdelijk vernietigd, dat is, zij worden ontbonden in hunne elementen om eerst in in de volgende manvântara weder geheel en al op nieuw te beginnen. Degenen die de rechte keuze doen, gaan in ontwikkeling vooruit. In de zesde ronde komt de mensch tot een graad van volmaaktheid, naar ziel en lichaam en waarnemingsvermogen, dien wij ons niet kunnen voorstellen. De hoogste vereeniging van wijsheid, goedheid en bovenzinnelijke verlichting, die de wereld ooit heeft kunnen denken, zal dan het deel zijn van den gewonen sterveling. Al de eigenschappen, die nu in een enkel hoogst zeldzaam geval den een of anderen buitengewoon begaafden persoon in staat stellen, om in de geheimen der natuur door te dringen en de kennis te vergaderen, waarvan hier (door mij Sin-

nett) eenige kruimeltjes worden aangeboden, zullen dan ieders erfdeel zijn. Wat de zevende ronde betreft, hierover bewaren zelfs de meest meedeelzame geheime meesters een eerbiedig stilzwijgen. Het menschedom van de zevende ronde zal geheel en al te goddelijk zijn dan dat wij zelfs maar naar zijne hoedanigheden zouden kunnen gissen.

Wanneer de zevende ronde het toppunt van volmaaktheid bereikt heeft, neemt de manvântara een einde en begint de pralaya. Is die voorbij, dan gaat het volmaakte menschedom der laatste manvântara eene nieuwe periode van bestaan in hoogere geestelijke orde tegemoet, steeds opklimmende hooger en hooger naar de volmaaktheid van HET.

Ziedaar in breede trekken de ontwikkelingsgeschiedenis van den mensch op aarde in een manvântara. Wij zullen nu in bijzonderheden treden.

VII.

Reïncarnatie.

Ter verduidelijking van wat nu gaat volgen geven wij eerst de theosofische voorstelling van de zeventvoudige natuur des menschen.

I.	{	1. Rupa of Sthula Sharira	= Het lichaam
		2. Linga Sharira	= Het astrale lichaam
		3. Prana	= Het leven of levensbeginsel
		4. Kama	= De dierlijke ziel

II.	5. Manas	Kama	= De menschelijke ziel	} lagere of het verstand } hoogere
		Buddhi		
	6. Buddhi		= De geestelijke ziel	
	7. Atma		= De geest.	

Groep I met de lagere of Kama-Manas is veranderlijk; groep II met de hoogere of Buddhi-Manas is blijvend. Deze groepen worden ook genoemd, het lagere viertal en het hooge drietal. (Alle theosofische schrijvers).

Het hoogere drietal vormt het individu, het lagere viertal den persoon of de persoonlijkheid, waaronder het individu verschijnt. Het hoogere drietal is dat wat telkens herboren wordt of reïncarneert; het lagere viertal is het lichaam met al zijn hoedanigheden, waarin het hoogere drietal zijn bestaan op aarde vervolgt. Het hoogere drietal van den nu op aarde verkeerenden mensch heeft dus reeds verschillende malen deze aarde bewoond, maar telkens in een ander lichaam. Wij zijn ons dit niet bewust, maar dat is volstrekt geen bewijs tegen deze leer. Daar zijn er die het weten, die zich kunnen herinneren wie zij in hun vorig verblijf op aarde waren, en indien wij ons maar met hart en ziel op de theosofie toeleegen, dan zullen wij het ook te weten komen. Hoe heeft nu zulk een reïncarnatie of wedergeboorte plaats? Wanneer een mensch sterft, zoo leert ons de theosofie, dan worden drie van de vier lagere elementen terstond van den mensch gescheiden; dat is het lichaam, het astrale lichaam en het levensbeginsel, worden

achtereenvolgens ontbonden en tot hunne oorspronkelijke elementen teruggebracht. Het vierde beginsel, Kama, neemt dan een vormelijk bestaan aan, en wordt een geest of spook. Het vijfde beginsel Manas, vormde gedurende het aardse leven den band tusschen de twee groepen. In zooverre Manas onder den invloed stond van Atma-Buddhi, wordt zij Buddhi-Manas genoemd, in tegenstelling met Kama-Manas, voor zoover zij onder den invloed kwam van Kama. Door de vereeniging met de lagere Manas heeft het Kama beginsel eenig verstand gekregen, dat min of meer ontwikkeld is, naarmate de mensch min of meer hartstoehtelijk of aan het aardse gehecht was. Dit spook blijft naarmate zijner ontwikkeling voor langeren of korteren tijd voortbestaan in eene plaats genaamd Kama-loka, waar de geesten gevonden worden van alle menschen en dieren die bestaan hebben. Die plaats is voor ons niet waarneembaar door de zinnen. Het Kama-spook is een zeer gevaarlijk wezen, waartegen wij worden gewaarschuwd. Hoewel het in gewone omstandigheden onzichtbaar is, kan men door occulte of geheime middelen er toch mee in gemeenschap komen. De Kama-spoken zijn daar zelfs zeer op gesteld, wijl zij door gemeenschap met de levenden aan hunne lage verlangens kunnen voldoen. (Theosofische uitlegging van de lagere spiritistische verschijnselen, waarop wij niet verder zullen ingaan.)

De drie hoogere beginselen laten na eenigen tijd, die soms jaren duren kan, het Kama-spook in Kama-

loka achter en gaan over naar Deva-chan, de plaats der goden.

Daar smaken zij de grootste zaligheid, door dat de hoogste verlangens hunner natuur bevredigd worden in een soort van levendigen droom. Devachan is echter niet eene plaats, maar een toestand van geluk, van groei en van ontwikkeling. Evenals de mensch op aarde rust en slaap noodig heeft, om zijne krachten in stand te houden en te versterken, zoo is het ook gesteld met Atma-Buddhi-Manas na den dood.

Het hoogere drietal wordt in dien droom versterkt; de goede beginselen en ondervindingen in het aardse leven opgedaan dringen dan dieper in de ziel in, en de omgang met andere hoogere groepen in denzelfden toestand bevestigen die goede eigenschappen in hoogere mate. De grootheid en de duur van het geluk zijn afhankelijk van het theosofische goed, dat in het aardse leven verricht is, en wordt geregeld door Karma. Het is echter maar tijdelijk. De droom komt ten einde; het individu ontwaakt, komt buiten de grenzen van den Devachan toestand terug in den levensstroom, verliest het bewustzijn van zijn laatste persoonlijkheid en van zijn individualiteit door de vereeniging met een nieuw menschelijk lichaam, waarin het nu als een nieuwe persoonlijkheid een verder gedeelte van den grooten tocht door het heelal moet afleggen.

Daar ieder mensch, die nu op aarde is, van het begin dezer manvântara af als mensch bestaan heeft, hebben wij allen reeds verschillende incarnaties achter

ons, en ook nog vóór ons in de toekomst. Wij mogen zelfs vernemen hoe dikwijls de mensch in één manvântara op het aardsch tooneel verschijnt.

Er zijn zeven globen, op elke globe zeven rassen, in elk ras zeven subrassen, in elk sub-ras incarneert het individu twee maal, de levensstroom gaat zeven maal om de keten van globen heen, zoodat men krijgt: $7 \times 7 \times 7 \times 2 \times 7 = 4802$, zegge vierduizend acht honderd en twee, als het aantal incarnaties in één manvântara. De heer Sinnett blijft er borg voor, en voegt er nog nadrukkelijk bij, dat die getallen hem als een bijzondere gunst door de meesters zijn meegedeeld.

Over den tijd, die tusschen verschillende incarnaties verloopt, heeft hij niet dezelfde juiste inlichtingen ontvangen. In hoofdstuk VII van Esoterisch Boeddhisme waaraan ik het bovenstaande ontleend heb, varieert die tijd tusschen 1500 en 8000 jaren; maar hij schijnt later betere berichten gekregen te hebben. In het tijdschrift „Broad views” van Januari 1905, spreekt hij van 1500—2000 jaar, wat meer overeenkomt met de oorspronkelijke opgave van Madé. Blavatsky. Het is dus mogelijk dat wij allen tijdgenooten zijn van de Apostelen! ⁽¹⁾

En nu eene onerbiedige vraag. Hoeveel menschen waren er toen op de wereld, en hoeveel nu? Hoe moet men over dat verschil heenkomen?

(1) De heer Sinnett krijgt nog steeds nieuwe inlichtingen. In „Broad views” van Februari 1906 verkondigt hij, dat Gladstone een reïncarnatie was van Cicero.

VIII.

Karma.

De leer van het Karma staat in innig verband met die der reïncarnatie. Karma is de onfeilbare wet van het heelal, de wet van oorzaak en gevolg. Zij is de onverbiddelijke gerechtigheid, die ieder zal doen oogsten wat hij gezaaid heeft. Indien 's menschen leven goed is, in theosofischen zin, zal hij de juiste belooning voor zijne werken ontvangen; indien het slecht is, dan wacht hem de juiste geëvenredigde straf. Er is geen ontkomen aan die wet door gebed of boetedoening of door voorspraak van een ander. Het resultaat van 's menschen handelingen volgt hem van leven tot leven, schoon vele eeuwen daar tusschen liggen. Niets wordt vergeven, niets vergeten. De mensch vergeet, maar Karma niet. Zulk eene oneindig wijze, oneindig rechtvaardige, almachtige, eeuwige, onveranderlijke wet is zeker heel mooi, maar eene wet, die zich zelve ten uitvoer brengt, zelf oordeelt, zelf de straf bepaalt, is een dwaasheid, waarmede het gezond verstand zich onmogelijk kan vereenigen. De theosofen, gelukkige lui, zijn er mee tevrede en dat is ons genoeg.

Aan de werking van deze wet hebben wij allen onzen tegenwoordigen toestand te danken. Wij zijn wat wij ons zelve gemaakt hebben en wat wij verdienen te zijn. Alle lijden dat ons overkomt, alle tegenspoed en tegenwerking die wij ondervinden, alle ver-

driet dat ons wordt aangedaan, alle lichaamsgebreken zelfs, waaronder wij gebukt gaan, zijn ons verdiend loon, dat Karma ons schenkt. De vruchten der goede daden van ons vorig leven genoten wij na onzen laatsten dood, in Devachan; de vruchten van het kwaad werden ons als last des nieuwen levens meegegeven, toen wij uit den Devachanstaat weder in den levensstroom traden.

Zoo wordt het *gewone* kwaad altijd vergolden in de nieuwe incarnatie.¹⁾

Dit is reeds onredelijk genoeg, maar er komt nog iets bij dat nog veel onredelijker is. Die vergelding bestaat niet alleen in lijden van allerlei aard tengevolge van vroeger bedreven kwaad, maar ook in het feit, dat de booze neigingen en geaardheden die in de vorige incarnatie ontstonden en niet werden uitgeroeid, in de nieuwe incarnatie met grooter kracht optreden. Indien iemand in een vorig leven schraapachtig, diefstichtig, wreedaardig was, dan zal hij in de nieuwe incarnatie een volslagen geldduivel, een beruchte dief of een bloeddorstig moordenaar worden. Dit is zijn gerechte straf, en Karma zorgt er voor, dat hij herboren wordt uit zoodanige ouders en onder zulke omstandigheden, dat die neigingen ten volle tot ontwikkeling kunnen geraken.

Om hierin volmaakte rechtvaardigheid en wijsheid te vinden, moet men wel theosoof zijn. Ik kan mij het geval indenken, dat iemand in reïncarnatie gelooft en de ellende van zijn nieuw leven beschouwt als

1) Alle theosofische schrijvers.

gerechte straf voor vroegere misdaden, maar om aan te nemen dat eene wet iemand zou veroordeelen en op alle mogelijke wijzen zou pre-disponeeren en verplichten om nog grooter misdadiger te worden in zijn nieuwe incarnatie, daartoe moet men wel geheel en al afstand doen van gewoon gezond verstand. 1)

Voor *buitengewoon* kwaad bestaat de straf van Avitchi, de juiste tegenstelling van de belooning van Devachan.

Hooren wij hierover den heer Sinnett. Hij zegt letterlijk:

„Avitchi is een toestand van de meest *ideale geestelijke* boosheid, niet ongelijk aan den staat van Lucifer „zoo meesterlijk beschreven door Milton. Daar zijn er „echter niet veel, die dien toestand kunnen bereiken, „zooals de aandachtige lezer zien zal. Indien er op „gewezen wordt, dat Devachan bestaat voor bijna „iedereen, voor goeden, slechten, en voor het tusschen- „soort, en dat daarom de wetten van vergelding en „van onpartijdige, onverzoenlijke gerechtigheid hare „uitwerking missen, indien de Avitchi-toestand maar „zoo hoogst zeldzaam voorkomt, dan antwoorden wij, „dat dit niet zoo is. Boosheid is de zwarte zoon der „aarde, (stof) en Goedheid de schoone dochter des „Hemels (geest), zegt de Chineesche wijsgeer.

„Daarom is de aarde de plaats van straf voor de „meesten onzer zonden, die daar ontstaan en bedreven „worden. Maar zelfs op aarde bestaat meer schijnbaar „en betrekkelijk dan wel werkelijk kwaad, en het is

1) Zie hierover: W. Old, Wat is Theosofie. Hoofdstuk V.

„het gemeene volk niet gegeven de fatale grootheid „en verhevenheid van een Satan gemakkelijk te berei- „ken” (Esoterisch Boedh. bl. 97),

Onschuldig lijden komt maar zelden voor en wordt door Karma later op buitengewone wijze vergoed.

Daarom moet een ieder met zijn lot tevreden zijn. Daarom moet de theosofische leer verkondigd worden, en dan zal zondere verdere moeite, zonder hulp, zonder zelfopoffering, de geheele sociale kwestie in eens zijn opgelost!

Nu echter verkeerren volgens de theosofen verreweg de meeste menschen in een ellendigen toestand, niet omdat zij zondig zijn, in den zin, waarin Christenen, Joden, Mahomedanen, zonde verstaan, maar omdat zij gehecht blijven aan het geloof in een persoonlijken God, aan de leerstukken van kerkelijk geloof, aan het idee, dat hunne tegenwoordige persoonlijkheid hun echte ik, hun echte zelf is, en omdat zij niets begrijpen van dat hoogere zelf, dat al een paar duizend malen geïncarneerd is, en wederom incarneeren zal.

Toch is er nog hoop voor ons, indien wij de theosofische leer slechts willen aannemen en in beoefening brengen. Wij zijn nu een weinig over het midden der vierde ronde, en eerst in het midden der vijfde ronde zal door Karma over ons lot beslist worden, of wij zullen blijven voortbestaan in deze man-vantara of zullen vernietigd worden als nuttelooze individuen.

Goed en kwaad in theosofischen zin.

Het moet den lezer reeds duidelijk geworden zijn dat de theosofen onder *goed en kwaad* heel iets anders verstaan dan wij. Dit wil nu niet zeggen, dat zij diefstal, moord, onzuiverheid, enz.: niet als verkeerde handelingen beschouwen, maar zij vinden die dingen kwaad om een geheel andere reden dan wij. Zonde is in onze oogen het grootste kwaad, omdat het een vrijwillige overtreding is van Gods wet. De wil van het schepsel verzet zich tegen den hoogheiligen wil van God en komt dus in opstand tegen God.

In theosofischen zin is zonde een kwaad, omdat de zondaar zichzelf en het slachtoffer zijner booze daad in zijn geestelijken vooruitgang belemmert, door verstoring der harmonie, die tusschen alle wezens in het heelal bestaan moet.

„Europeanen hebben het diep ingewortelde idee, „dat recht en onrecht, goed en kwaad moeten beschouwd „worden als afhankelijk van eene willekeurige wet, „door de overheid uitgevaardigd, of door een persoon- „lijken God voorgeschreven. Wij theosofen zeggen „dat goed en harmonie, kwaad en disharmonie, van „gelijke beteekenis zijn. Verder leeren wij, dat alle „smart en lijden de resultaten zijn van gebrek aan „harmonie, en dat de eenige en allerverschrikkelijkste „oorzaak van de verstoring dier harmonie niets anders „is dan zelfzucht onder een of anderen vorm.” (1)

(1) Blavatsky, Stentel: blz: 139.

„Er bestaat geen goed en er bestaat geen kwaad, „maar de gedachte maakt goed of kwaad. Goed is „datgene wat streeft naar harmonie; harmonie ver- „eenigt en overeenstemming is blijvend. Kwaad is „datgene wat streeft naar het Ik, naar verdeeldheid „en verwoesting; beide zijn slechts levensvoorwaarden, „het leven zelf is één. Het verlangen naar goed is „het zaad van toekomstige almacht.” (2)

Nu vragen wij, wat verstaat de theosofie onder geestelijken vooruitgang? Ook weder geheel iets anders dan wij.

De Christen-verstaat daaronder dat de mensch groeit in liefde tot God, dat hij zijne plichten jegens God, den naaste en zich zelf getrouwelijk vervult uit liefde tot God en omdat God het zoo wil. De theosoof kent geen liefde tot God, kan dus niet in die liefde groeien of haar tot beweegreden zijner handelingen maken. Geestelijke vooruitgang volgens de theosofie bestaat in het streven om weder geest worden. Wij hebben reeds gesproken over den grooten strijd, die in de tweede helft der vierde ronde begint tusschen het bovenzinnelijke en het zinnelijke verstand. Evenals de Hindoe slechts het Nirvana kan bereiken door tot de kennis te komen, dat zijne ziel Brahm is, zoo moet volgens de theosofie de mensch in elken kring van zijn bestaan tot de kennis komen van *wat* Brahm of HET is, eer hij hooger kan stijgen. Hij moet HET leeren kennen in al zijne vormen, krachten, hoedanigheden en werkingen in het verleden en in de toekomst.

(2) W Old. Wat is theosofie? bl: 60.

Die kennis kan niet verkregen worden door gewone zinnelijke waarneming of verstandelijke ontwikkeling, waartoe de zintuigen noodig zijn, maar alleen op bovenzinnelijke wijze. In andere woorden, de mensch moet nog hier op aarde zich weten vrij te maken van de belemmeringen des lichaams, om evenals een geest zich in een oogwenk van de eene plaats naar de andere te begeven, overal in door te dringen, verschillende dingen te zien en te hooren en te weten te komen, zonder daartoe de zintuigen noodig te hebben. Dit is geestelijk leven. En dit is niet alleen volstrekt noodzakelijk, maar ligt ook binnen het bereik van elken mensch, en kan verkregen worden door toepassing van zekere geheime wetten der natuur, die aan alle ingewijden in de esoterische leer bekend zijn.

De vonk of straal van HET, die in den mensch gëincarneerd is, is alwetend, maar door hare vereeniging met het stof kan zij in het aardsch bestaan die alwetendheid niet verwezenlijken, tenzij in oogenblikken waarin zij aan den invloed van het stoffelijke ontkomt, en zich bewust wordt dat zij zelf God is. Het stoffelijke trekt de ziel naar beneden en belet haar zich als God te kennen, en daarom zijn alle stoffelijke of aardse neigingen kwaad. Het geestelijke moet trachten de overhand te behalen over het stoffelijke en hierin bestaat de beoefening der deugd. In de occulte of geheime leer worden de middelen genoemd, waardoor men zich in dien geestelijken toestand brengen kan. Het zijn de oude middelen van het Hindoe Yogasysteem, een paar honderd jaren

vóór Christus aangeprezen door Patanjali in de Yoga Sutra. Dit werk is in het Engelsch vertaald door Dr. Rajendra Lala Mitra. Wij geven hier de voornaamste punten uit het tweede en derde hoofdstuk.

Boetedoening, gebed en godsvrucht, zijn de eerste oefeningen. Daardoor overwint men onwetendheid, zelfzucht, verlangen, en afkeer van of begeerte naar het leven, waardoor de mensch tot daden wordt aangezet. Daar 's menschen daden weer vrucht moeten dragen in eene volgende geboorte, heeft Yoga tot doel middelen te beramen om van daden weerhouden te worden en zoo toekomstige geboorten uit te sluiten of te voorkomen. Hierop volgt eene reeks van voorschriften omtrent het aannemen van bepaalde houdingen gedurende overweging; het regelen der adembaling; het onttrekken der zintuigen aan hunne natuurlijke werking; het bereiken van volharding, bespiegeling en overweging. Wanneer deze drie laatste vereenigd zijn volgt de toestand van *Samayana*, waardoor de mensch in het bezit komt van de *Siddhis* of geheime krachten. Hij kent dan het verleden en de toekomst, kan zich onzichtbaar maken, waarnemen wat op grooten afstand op de sterren en planeten geschiedt, met geesten verkeerend, zich door de lucht of het water bewegen en allerlei bovenmenselijke dingen verrichten.

Zelfs de orthodoxe Hindoe, die het werk vertaald heeft, schudt er het hoofd over, en schaamt zich over het bijgeloof zijner vaders, maar de theosofen nemen dit alles gretig aan en spreken en schrijven hierover in vollen ernst.

Welk eene ontzaggenlijke hoeveelheid onzin moet de mensch toch slikken, die niet bereid is om te gelooven in een persoonlijken God!

Dit is nu theosofische geestelijkheid! Wij zullen den heer Sinnett nog eens het woord laten.

„Geestelijkheid heeft niets uit te staan met gods-
„vrucht.” (1)

„De vraag of de mensch zal blijven voortbestaan
„of niet, is onafhankelijk van de omstandigheid of
„hij goed of slecht is...”

„Indien het niet onvoorzichtig is, nu reeds te wijzen
„op een nieuw geheim, dan moet ik zeggen, dat de
„vraag van te zijn of niet te zijn, *volstrekt niets*
„*te maken heeft* met het feit, of iemand goed of
„slecht is. De vraag is niet: *Zal* die mensch leven;
„is hij goed genoeg om te blijven voortbestaan? Maar
„*kan* die mensch blijven leven in de hoogere kringen van
„bestaan, waartoe de menschheid zich moet ontwik-
„kelen?” Ter bevestiging van deze meening haalt
hij de woorden aan van Eliphaz Levi, het groote
orakel der theosofen. „Om onsterfelijk te zijn in
„het goede, moet men zich vereenzelvigen met God;
„om onsterfelijk te zijn in het kwaad, moet men zich
„vereenzelvigen met Satan. Deze zijn de twee polen
„van de wereld der zielen; tusschen deze twee polen
„in lijdt het nuttelooze deel der menschheid een
„plantenleven en sterft.”

„Kijk” zegt Sinnett nu, „dat is juist wat bedoeld

(1) Esoterisch Boesddh. blz. 157.

„wordt met de woorden uit het boek der Openbaringen III. 15. 16.: Ik wenschte dat gij heet of koud „waart; maar omdat gij lauw zijt en niet heet of „koud, zal ik u uit Mijnen mond uitspuwen.” (1)

Dit is nu weder eens een esoterische toepassing van een bijbeltekst.

Dat zulk een opvatting van geestelijk leven volstrekt geen waarborg geeft, voor wat wij onder deugd verstaan, is zoo duidelijk mogelijk, en de meest wel-sprekende betoogen der theosofen over de schoonheid der deugd en de afschuwelijkheid der zonde kunnen daaraan niets veranderen. De wijze waarop over den Avitchi-staat gesproken werd, doet haast denken aan bewondering van het kwaad, als het maar grootsch genoeg is. Al is een mensch nog zoo braaf, mensch-lievend, zelfopofferend, deugdzaam, in christelijken zin, de theosofie keurt hem onwaardig en ongeschikt om te blijven voortbestaan, indien hij die beoefening der deugd niet doet vergezeld gaan van pogingen om aan het stoffelijke te ontkomen, indien hij zich niet toelegt op de geheime leer. Daarentegen kan de grootste booswicht, die ooit bestaan heeft, dat verdere leven waardig zijn, indien hij zich maar toelegt op geestelijkheid in theosofische zin en zich door de studie en de praktijk der geheime leer boven het stof weet te verheffen.

Wat hiervan het noodzakelijk gevolg moet zijn, wordt ons bewezen door de schandelijke praktijken

(1) Ibid: bl: 161.

van de Tantrikers en het bedrog en het bijgeloof van de Yogins in Engelsch Indië, die de leer van Patanjali in beoefening brengen.

Het zal mij grootelijks verwonderen als onze hollandsche theosofen daar slechts het minste begrip van hebben, want die praktijken zijn zoo schandelijk, dat men ze onmogelijk in fatsoenlijk gezelschap vermelden kan.

X.

De Mahatmas.

Na al het voorgaande gelezen te hebben, zal men wel vragen: hoe hebben de stichters der T. V. het toch aangelegd, om hunne dwaze, goddelooze leer bij zoovelen ingang te doen vinden? Op welk gezag nemen de theosofen al die dolligheden aan? Het antwoord op deze vraag ligt in het woord „Mahatma” = maha atma = groote ziel.

„Een Mahatma is een ingewijde van den hoogsten „graad, een verheven wezen, dat het meesterschap „over zijn lagere beginselen verkregen heeft, en leeft „zonder door zijn lichaam belemmerd te worden. Hij „is in bezit van kennis en macht geëvenredigd aan „den trap van geestelijke ontwikkeling, dien hij bereikt heeft.” (1)

„Een Mahatma is een ingewijde in de geheime „leer, een lid van een oostersch broederschap bestaande

(1) Blavatsky. Sleutel: in glossario.

„uit verschillende klassen en graden van zulke adepten,
 „die echter niet allen van oostersche geboorte zijn of
 „in oostersche landen geleefd en gewerkt hebben. In-
 „tegendeel, het is bekend, dat zij in alle landen
 „der wereld bestaan hebben en daar hun werk heb-
 „ben verricht, naar gelang van de tijdsomstandigheden
 „en de behoeften van het land, waarin zij zich be-
 „vonden. Als werkers voor en met de menschheid
 „zijn zij door hunne juiste kennis der wetten van
 „den grooten kringloop van bestaan er toe aangezet,
 „om hunne waarnemingen en onderrichtingen uit te
 „strekken over alle deelen der aarde. Nergens ter wereld
 „wordt een brandpunt van psychische, verstandelijke
 „of geestelijke activiteit gevonden, waar zij niet op
 „een of andere wijze vertegenwoordigd zijn. In over-
 „eenstemming met de natuurwet aangaande elk
 „volmaakt lichaam, bestaat ook deze broederschap
 „uit zeven klassen, waarvan de vijf lagere aan alle
 „adepten, maar de twee hoogste slechts aan de voor-
 „naamste onder de ingewijden bekend zijn. De hoof-
 „den dier verschillende klassen, zijn niet bepaald
 „aan ééne plaats gebonden, maar hun hoofdkwartier
 „is toch in een geheime verblijfplaats in het ontoe-
 „gankelijke Tibet. Alle adepten staan onder het gezag
 „van een of ander dier hoofden. Zij zijn niemand
 „anders gehoorzaamheid verschuldigd, en behooren
 „tot geen enkelen godsdienst, hetzij in Oost of West,
 „daar zij dien hebben afgezworen om zich uitsluitend
 „te kunnen wijden aan de menschheid in het algemeen
 „en aan de broederschap in het bijzonder.

„De Mahatma heeft nu reeds de geestelijke hoogte „bereikt, waartoe in den loop der natuur het beste „deel der menschheid eerst later komen zal. Hij heeft „die groote hoogte bereikt door bijzondere studie en „geestelijke opvoeding. Hij behoort tot een of ander „vroeger bestaand hebbend ras van deze of eene vorige „ronde en heeft zich door theosofische deugd en „studie zoo weten te verheffen en los te maken van „het stof, dat hij een grooten voorsprong heeft ver- „kregen op de menigte, die verre bij hem achter is „gebleven. Op het oog ziet hij er uit als een gewoon „mensch, maar hij bezit de macht om zijn individu- „aliteit te scheiden van zijn persoonlijkheid, en dan „in zijn astraal lichaam al die wonderbare dingen te „doen, waarvan melding gemaakt wordt in Patanjali's „Yoga, onder den naam van Siddhis.” 1)

De heer Sinnett verklaart, dat het voor den oningewijde uiterst moeilijk is om een goed idee van een Mahatma te krijgen, en ik wil den man graag gelooven. Hij toch dient het te weten, daar hij met hen verkeerdt heeft en het meest over hen geschreven heeft.

Hij vertelt ons, dat Mad^e. Blavatsky door de Mahatmas werd uitverkoren om de theosofische leer te helpen verspreiden en daardoor het menschedom op te heffen uit de ellende waarin het gezonken ligt door zijn geloof in een persoonlijken God. Hij verhaalt ons ook, hoe zij door de Mahatmas werd bijgestaan in haren zwaren en moeilijken arbeid.

1) W. Old. Wat is theosofie? bl. 91 en v.v.

„Bij het schrijven van „Isis ontsluitd” werd zij in „zoo groote mate door dé broeders geholpen, dat aanzienlijke gedeelten van dat boek volstrekt haar werk „niet zijn. Soms vond zij des morgens bij haar ont- „waken, dat wel een dertigtal velletjes waren toege- „voegd aan het handschrift, dat zij 's avonds te voren „op tafel had laten liggen. Het boek werd geschre- „ven te New-York, waar Mad^e. geheel en al verstoken „was van boeken die zij kon raadplegen. Niettemin „is haar werk vol van verwijzingen naar boeken van „allerlei soort, waaronder zeer zeldzame, en van „aanhalingen welker nauwkeurigheid gemakkelijk „kan onderzocht worden in de groote Europeesche „boekerijen, daar de bronnen overal nauwkeurig „worden genoteerd.” (1)

Welk bewijs heeft de heer Sinnett voor dezen boven- menschelijken oorsprong van dit in zijn oogen onfeil- bare boek? Geen ander bewijs dan het woord van Mad^e. Blavatsky zelve!

Maar, helaas! er zijn minder goedgeloovige men- schen in de wereld, die dat alles maar zoo grif niet aannemen, en die het gewaagd hebben een geheel ander oordeel te vellen over Madame's werken.

W. E. Coleman, een bekend Amerikaansch oriëntalist, die volstrekt niet van vooringenomenheid met het Chris- tendom kan beschuldigd worden, heeft in 1889 een kritisch historisch overzicht geschreven over de T. V. waarin hij onder anderen zegt:

1) De geheime wereld. blad. 80, 100. (uitgave van 1889).

„In „Isis ontsluit” heb ik ongeveer 2000 aanhalingen gevonden overgenomen uit andere werken, zonder dat die daarbij vermeld worden. De Geheime leer, een ander groot werk van dezelfde hand, is vol van dergelijke letterdieverij. Nog een boek, „de Stem der stilte, dat zij uitgaf als eene vertaling van een Tibetaansch werk, is een soort van bloemlezing uit verschillende Boeddhistische en Bramaansche geschriften. Het boek van Dzian, een andere voorgewende vertaling van een zoogenaamd oud werk, is ook al samengesteld uit verschillende niet vermelde bronnen allen behorend tot de 19^e eeuw,” (1)

Zoo gaat deze schrijver voort te bewijzen dat Mad^e. Blavatsky volstrekt geen geloof verdient, wanneer zij zegt door de Mahatmas te zijn voorgelicht en geholpen in het schrijven dezer werken, en hij toont aan, hoe zij hoofdzakelijk geput heeft uit de werken van Jacolliot, een geheel onbetrouwbaar schrijver over Hindoeïsme en Sanskrietsche letteren.

De groote oriëntalist Max Müller schreef in het Meinummer 1890, van de Nineteenth Century, als volgt.

„Er is niets in hare boeken te vinden dat niet kan worden aangewezen in Boeddhistische of Bramaansche werken die voor een ieder toegankelijk zijn, met dit verschil, dat alles door elkaar gehaspeld of verkeerd begrepen is.

„Indien men mij vraagt wat Mad^e. Blavatsky's „esoterisch Boeddhisme eigenlijk is, dan antwoord ik,

1) Chicago Religio — Philosophical Journal.
THEOSOFIE.

„het is een verminkt en vervalscht Boeddhisme, een „karikatuur van de leer van Boeddha. Er is niets in „te vinden, dat niet algemeen bekend is, uit boeken „die nu reeds verouderd zijn. Daarenboven zijn zelfs „de meest gewone termen verkeerd gespeld en verkeerd verklaard.”

Bovengenoemde heer Coleman heeft in 1893 nog eens een lijst gepubliceerd van tegenstrijdigheden, die aan den dag kwamen toen hij Isis ontsluiert vergeleek met de Geheime leer.

„Ik heb er een groot aantal gevonden op allerlei „punten van belang, maar de volgende betreffende „de voornaamste leerstukken der theosofie zijn zeker „wel afdoende. In de verklaringen aangaande reïncarnatie, de zevenvoudige natuur des menschen, en „de natuur der elementaire geesten, drie groote grondwaarheden der theosofie, wordt in het eene boek „juist het tegenovergestelde geleerd van wat het „andere verkondigt. Toont dit nu niet ten volle de „nietswaardigheid aan van beide boeken, en de onwaarheid van Madame Blavatsky's telkens herhaalde „verklaring, dat hare leer de leer is der alwetende „Mahatmas, de eenige bewaarders der Goddelijke wijsheid op deze planeet?

„Is dit geen overtuigend bewijs, dat al hare theorieën „het resultaat zijn van haar eigen gedachten of van „hare fantasie en hare letterdieverij, en dat al haar „gewrijf en geschrijf omtrent de adepten van de Himalayas en van Tibet, vlakweg bedriegerij is, zonder „den minsten schijn van waarheid?”

Wij twifelen daar geen oogenblik aan, maar wij vragen ons toch af, hoe kon zij haar eerste medewerkers zoo gemakkelijk voor hare leer winnen? Raadselachtig als dit schijnt, is het toch zeer verklaarbaar.

Kardinaal Manning zegt ergens, dat er geen grooter bijgeloof bestaat, dan het bijgeloof van het ongeloof, met andere woorden, dat juist degenen, die het geloof in 't Christendom verworpen hebben, de meest bijgeloovige menschen zijn.

Kolonel Olcott is een sprekend voorbeeld. Deze man, die zich jaren lang aan het spiritisme wijdde, die zelf verklaart: „ik heb meer dan 500 verschijningen van dooden gezien, waaronder Amerikanen „en Europeanen, Afrikanen en Aziaten, Roodhuiden „van onze prairiën en blanken, elk in zijn eigenaardige kleederdracht, en sommige zelfs voorzien van „de wapenen die zij gewoonlijk gebruikten,” (1) zulk een man kon men van alles wijsmaken, wat maar eenigszins naar het spiritistische of geheimzinnige zweemde. De heer Sinnett verkeert in een soortgelijk geval.

Hij was hoofdredacteur van het zeer bekende Engelsch-Indische dagblad „de Pionier”, en een zeer bekwaam, doch volslagen ongeloovig man. Maar de man die niet aan God of godsdienst geloofde, omdat zijn verstand boven die ideeën verheven was, liet zich in 1880 geheel en al inpalmen door eenige handige goocheltoeren van Mad^e. Blavatsky en hare handlangers, die door haar werden toegeschreven aan

1) Olcott toespraken, bl. 86.

de bemiddeling der Mahatmas, en aan de geheime krachten die zij bezat. Hij geloofde dit alles zoo gemakkelijk, dat hij nog in hetzelfde jaar zijn boek „de Geheime Wereld” liet verschijnen, waarin hij al die toeren in bijzonderheden verhaalt. Later zag hij zelfs nu en dan een Mahatma-verschijning en hij hield met het meest naïeve kinderlijk vertrouwen briefwisseling met een Mahatma, door bemiddeling van Madame Blavatsky. Hij zelf getuigt, dat het grootste gedeelte van zijn boek „Esoterisch Boeddhisme” op die wijze in zijn bezit gekomen is. Ja, de kardinaal heeft gelijk!

Wat Mad^e. Blavatsky zelve aangaat, die reeds in Mei 1891 overleden is, hare geheele levensgeschiedenis bewijst, dat zij eene zeer excentrieke persoonlijkheid was, vol van de meest vreemde tegenstrijdigheden, met een ziekelijken hartstocht voor al wat onbekend en geheimzinnig is. Daarbij voegde zich een onbedwingbare zucht naar onafhankelijkheid en absolute vrijheid, om te doen en te laten wat zij wilde, terwijl hare prikkelbaarheid en hare fantasie alle grenzen te buiten gingen.

Iedereen, die een weinig menschenkennis bezit, zal moeten toegeven, dat zulk een karakter geheel en al aan zich zelf overgelaten, en verbitterd tegen eigen familie en stand, tegen kerk en maatschappij, en niet onbloot van groote verstandelijke gaven, toch ergens heul en troost zocht te vinden. Zij zocht die in het spiritisme, dat zoo geheel strookte met zulk een eigenaardigen geestestoestand. Het is echter even verklaarbaar, dat zij daarin geen voldoening vond

en wars van het geknoei der Amerikaansche spiritisten en vol minachting voor het bedrog dat zij doorzag, en voor de bedrogenen die zich als schapen lieten leiden, zelf een nieuw stelsel ontwierp, dat het hunne geheel en al in de schaduw stelde. Dat zij daarin slaagde is een bewijs voor hare groote overredingskracht en voor de reusachtige bijgeloovigheid van hare eerste slachtoffers, zoowel als voor de schaapsche gemakkelijkerheid, waarmede zoogenaamde wijze menschen zich om den tuin laten leiden. Esoterisch Boeddhisme of de moderne theosofie is hare leer, en verdient, gelijk een Amerikaansch blad het uitdrukte, „Blavatskosofie” genoemd te worden.

Het is opmerkelijk en geeft ons zeer veel te denken, dat sedert Mad^e. Blavatsky overleden is, de Mahatma verschijningen en mededeelingen geheel en al hebben opgehouden.

XI.

Besluit.

Ik meen nu genoeg over de theosofische leer en haren oorsprong gezegd te hebben, om iederen Christen duidelijk te maken, dat er in dit systeem geen heil te vinden is.

Het is een stelsel zonder God, zonder genade, zonder vergeving van zonden, zonder richtsnoer voor

's menschen daden, zonder eeuwig loon of eeuwige straf, dat niettegenstaande de herhaalde verzekering zijner aanhangers op de felste wijze tegen het Christendom gekant is. Het is opgebouwd uit velerhande lang verouderde dwalingen, die in den loop der eeuwen honderd maal weerlegd en veroordeeld zijn, en die nu opnieuw als waarheden verkondigd worden door lieden, die niet de minste aanspraak kunnen doen gelden betrouwbare gidsen te zijn op godsdienstig of wijsgeurig gebied. Zelfs als eene zoogenaamd wetenschappelijke oplossing van de groote vragen, die het menschelijk verstand in alle tijden bezighouden, wordt de theosofie onvoorwaardelijk van de hand gewezen door hen, die daartoe het meest bevoegd zijn.

Dat er menschen gevonden worden, die toch hun heil in die leer meenen te vinden, behoeft ons niet te verwonderen.

De geschiedenis van het menschdom is vol van zulke feiten en bewijst niet de waarheid van zulk een systeem, maar bevestigt telkens weder de groote behoefte, die het menschdom heeft aan een godsdienst onder welken vorm dan ook.

Ik zal hier nog een paar bemerkingen aan toevoegen.

De theosofen wijzen herhaaldelijk op den ouderdom hunner denkbelden aangaande God en den mensch, alsof zij die daardoor eenige kracht konden bijzetten. Die ouderdom wordt zonder voldoende grond aan hunne leer toegekend, maar al stond zij ook vast, dan zouden daardoor die leerstellingen nog niet bewaarheid worden. De tijd vernag veel, maar dwaling in

waarheid veranderen kan hij niet. Ketterijen blijven ketterijen, hoe dik het stof der eeuwen er ook oplicht.

Zoo beweren de theosofische schrijvers, dat de pantheïstische leer in het Oosten altijd en overal algemeen geweest is.

Nòch het „altijd” nòch het „overal” is waar.

In de Rig-Veda, toch wel het oudste boek ter wereld, (ik laat de Bijbelboeken er buiten) is van pantheïsme nog geen sprake. De godsdienst van de Rig-Veda is bekend genoeg. Het firmament, de dageraad, de zon, het vuur, de sterren, deze zijn de Devas, de goden, die de oude Indo-Ariërs aanbaden. Dikwijls, wanneer een dier goden bezongen wordt, schijnt de oude dichter te vergeten, dat hij nog andere goden erkent, en krijgt zijn hymne het verheven karakter van een lofgebed tot den éénen God van het heelal. Dit is soms zoo sterk, dat menig geleerde vaak geaarzeld heeft, den ouden godsdienst van de Rig-Veda een anderen naam te geven dan monothëisme.

Want monothëisme, het geloof in éénen God, den Vader en Schepper der menschen, is ongetwijfeld het eerste geloof der primitieve vereenigde Ariërs geweest, die eerst later tot den dienst der natuurgoden vervallen zijn.

„De grootste ontdekking”, schrijft Max Muller, „die in de negentiende eeuw op het gebied der geschiedenis van het menschdom gemaakt is, is vervat in deze weinige woorden: Sanskriet: *Diyaus Pitar* = Grieksch: *Zeus, Pater*, = Latijnsch: *Jupiter* = Oud Noorsch: *Tyr.*” ¹⁾

1) XIX Century. October 1885, bladz. 626, 627. M. Müller.

De eenheid van oorsprong, van taal en van godsdienst wordt door die vier woorden onwedersprekelijk bewezen.

Dit blijkt nog duidelijker, wanneer wij er op wijzen, dat het meest gewone Sanskrietsche woord voor God, Devas, (afgeleid van den wortel div, schijnen, glinsteren) overal in het westen in dezelfde beteekenis voorkomt.

Wij vinden het bij de Grieken als: Theos, bij de Latijnen als: Deus; bij de oude Germanen als: Tiu; bij de Lithauwers als: Diewas; bij de Celten als: Dia en Doue.

Daar is echter ééne uitzondering, die den onderzoeker terstond opvalt, en die juist voorkomt bij de onmiddellijke westelijke naburen der Indo-Ariërs, de Iraniërs, die zich het laatst van hen afscheidten en Iran bevolkten, toen de eerstgenoemden naar de Indus afzakten. Die ééne uitzondering is een overtuigend sterk bewijs voor de stelling, dat monothëïsme de oorspronkelijke godsdienst der oude vereenigde Ariërs was en dat de aanbidding der natuurgoden van lateren datum is.

Immers deze Iraniers, wier aloude godsdienst nog bestaat, noemen hun God niet bij een naam ontleend aan div, maar gebruiken daartoe de uitdrukking Ahura-Mazda, de levende God, terwijl zij den naam Devas schenken aan de booze geesten, wier eeredienst zij in hunne geloofsbelijdenis uitdrukkelijk verzaken. Door den mist der eeuwen heen, zien wij hun leider, Zarathustra, strijden voor het aloude geloof in den

éénen waren God, toen rond hem heen de natuurkrachten tot goden werden verheven, en hij die Devas brandmerkte, als booze, slechte geesten, wier aanbidding de grootste misdaad was.

Voorwaar dat getuigenis uit het grijze verleden, welks echo nog tot onze dagen doordringt, weerlegt volkomen de stelling der theosofen, dat het pantheïsme de leer der vroegste oudheid was. De aanbidders der devas zijn de makers van de hymnen der Rig-Veda, maar eerst eeuwen later vinden wij hunne afstammelingen in de Upanishads bezig met wijsgeerige beschouwingen, waaruit het Indisch Pantheïsme is ontstaan.

Dit pantheïsme eerst eeuwen later tot ontwikkeling gekomen, is onder allerlei vormen op het wereldtooneel verschenen, om het geloof in een persoonlijken God te vervangen.

Sedert de invoering van het Christendom hebben de vijanden van Christus meermalen dat pantheïsme voorgesteld als beter, en verhevener en meer voldoende aan 's menschen behoeften, dan de leer van den eeuwigen Zoon Gods. En toch is het niets anders dan een verkapt atheïsme, want het vereenzelvigt de wereld der wezens met God, en God met de wereld.

De God van den pantheïst is inderdaad tegenwoordig in al wat wij zien en hooren en voelen. Maar op welke wijze? Zijne tegenwoordigheid is niet geestelijk en persoonlijk, maar natuurlijk en noodzakelijk. Zij is de tegenwoordigheid van machtige kracht of noodzakelijke wet. Er is geen wezenlijk verschil tus-

schen de tegenwoordigheid van zulk een onpersoonlijken God, en de eenvoudige tegenwoordigheid der natuur. Alleen wanneer God erkend wordt als de schepper van het heelal, daar buiten staande, dan eerst kan Zijne tegenwoordigheid in de geschapen dingen en in de krachten der natuur van godsdienstige beteekenis zijn en een reden tot aanbidding worden.

De God van den pantheïst is ook innig tegenwoordig in den mensch. Maar wederom, hoe? Alleen met eene tegenwoordigheid niet te onderscheiden van de onze. Hij is één met ons. Zijne macht is onze macht, zijn leven ons leven, zijne tegenwoordigheid onze tegenwoordigheid. Maar dit alles voegt niets toe aan ons bewust leven, en heeft volstrekt geen godsdienstige beteekenis. Indien het woord godsdienst iets zal beteekenen, dan eischt het als noodzakelijke voorwaarde het bestaan van een God, geheel onderscheiden van ons wezen. De ziel haakt naar vereeniging met God, naar vereeniging van geest met geest, van leven met leven. Maar er kan geen vereeniging van geest zijn met een God, die geen bewustzijn heeft, geen liefdegevoel geen enkele der eigenschappen van persoonlijk bestaan.

„Indien gij aan God persoonlijkheid toekent” zegt de theosofie, „maakt gij u schuldig aan anthropomorfisme, dat is, dan stelt gij grenzen aan Zijne oneindigheid.”

Maar is dat werkelijk zoo? Wat is de beteekenis van dat woord anthropomorfisme? Het beteekent eenvoudig dat wij menschen gebruik moeten ma-

ken van menschelijke termen om aan het bovennatuurlijke uitdrukking te kunnen geven. Het is ons onmogelijk dit op andere wijze te doen. Wij stellen geen grenzen aan de natuur Gods, ⁽¹⁾ maar daar wij beperkt worden door de grenzen onzer eindige natuur, kunnen wij geen andere wijze van uitdrukking vinden, dan die welke berust op onze zinnelijke waarneming. Hoewel wij ons door de rede kunnen overtuigen van het bestaan der dingen die buiten het bereik onzer zinnen liggen, en wij zelfs eenigermate hun karakter kunnen begrijpen, is het ons toch onmogelijk er een beeld van te vormen of een beschrijving van te geven, zonder onze toevlucht te nemen tot de verschijnselen van de waarneembare wereld.

Wanneer een schilder een onstoffelijk wezen wenscht aftebeelden, dat uitteraard geen lichaam bezit, moet hij het toch op lichamelijke wijze voorstellen, hoe fijn dan ook, omdat hij het niet anders doen kan. Zulk eene afbeelding is conventioneel, maar laat het verstand vrij in zijn eigen opvatting en die verstandelijke opvatting verschilt evenzeer van de geschilderde voorstelling, als de noten door een zanger voortgebracht, verschillen van de noten die gedrukt staan op het blad, waarvan hij zingt.

Niemand zal denken dat de godin der muziek een jonge vrouw is, die een schelp aan het oor houdt, of dat een cherubijn slechts bestaat uit een lief kopje met een paar vleugeltjes. Zoo is het ook met de

1) Dat deed de sekte der anthropomorfisten in de vierde eeuw.

termen die wij gebruiken om God te beschrijven. Om Hem in woorden weer te geven, zijn wij verplicht gebruik te maken van het eenige middel dat onder ons bereik ligt, de menschelijke taal.

En uit die taal nemen wij de termen, waarmede wij datgene aanduiden, wat het edelste en het verhevenste is in het heelal, ons eigen verstand en onze eigen wil.

Immers deze twee, verstand en wil, moeten ongetwijfeld in de hoogste volmaking aanwezig zijn in Hem, aan Wien ze in ons hun bestaan ontleenen.

Daarom is anthropomorfisme anders niet dan de uiting van het gezond verstand, zoo lang het alle mogelijke volmaaktheid toekent aan den oorsprong van alle wezen.

Het zou daarentegen dwaas en onzinnig zijn, indien het aan God beperkingen toeschreef, die eigen zijn aan een wezen van lagere orde. Zullen wij ons zelve allerlei hoedanigheden in meerdere of mindere mate toekennen en ze weigeren aan de oorzaak van ons bestaan? Integendeel, welke goede hoedanigheid den mensch ook wordt toegekend, hetzij verstand of wil of persoonlijkheid of iets anders, haar bestaan is daarmede erkend, en in zoo verre zij in zekere mate den mensch waardig is, zoo is zij ook in oneindige mate Gode waardig.

Een modern geleerde, Baden Powell, drukt dit uit als volgt: „Datgene wat gedachte en rede alleen kunnen begrijpen moet zelf gedachte en rede zijn. Dat wat de geest alleen kan naspeuren of uitdrukken moet zelf geest zijn.

„Indien nu de hoogste opvatting waartoe wij kunnen geraken, toch maar gedeeltelijk en onvolledig is, dan moeten het verstand en de rede, die bestudeerd worden, grooter zijn dan het verstand en de rede die studeeren. En indien bij grootere mate van studie de uitgestrektheid en veelomvattendheid van het bestudeerde telkens grooter blijkt, dan volgt daar noodzakelijk uit, dat de uitgestrektheid en de omvatting van dat gedeeltelijk zichtbare verstand oneindig zijn moet, en dat het in werkelijkheid moet bestaan in volkomen volmaaktheid en volkomen onafhankelijkheid van het verstand des onderzoekers.”

En zoo kan men zeggen van alle eigenschappen en hoedanigheden.

De theosofie ziet dit alles over het hoofd, of kan wellicht zoo diep niet denken.

Annie Besant zegt ergens: „De christenen hebben „den mensch verlaagd om hun Christus te kunnen „verheffen” — maar wij mogen gerust zeggen, dat de theosofen God hebben verlaagd en van Zijn troon gerukt, om den mensch tot God te maken. Dit is inderdaad het stoute pogen der theosofie. De mensch is God, zonder het te weten. Door eigen studie kan hij tot de kennis zijner godheid komen. Hij kan door eigen kracht alles te weten komen wat op aarde op alle trappen en graden van bestaan plaats heeft. Hij kan doordringen in de verborgenheden van het heelal. Hij kan kennis verkrijgen van goed en kwaad in den meest uitgebreiden zin. En dan zal hij het

bewustzijn zijner godheid gekregen hebben, dan zal hij zelf God zijn!

En dit is niets anders dan eene herhaling van Satan's oude leugen, den mensch reeds voorgehouden in 't paradijs: „Gij zult gelijk goden zijn, kennende goed en kwaad”!

GENESIS III 5.

INHOUD.

	Blz.
Inleiding. Waarom dit geschrift? Doel.	1
I. De theosofische vereeniging. Waar, wanneer en waarom opgericht. Eerste geschriften. Overgang naar Engelsch Indie. Het doel der T. V. Hare twee afdeelingen. Afzonderlijke regels voor de esoterische afdeeling.	3
II. De T. V. en het Christelijk geloof. De wijze waarop daarover gesproken wordt door Made. Blavatsky, A. Besant, en Leadbeater.	7
III. De theosofische leer of de esoterische wijsbegeerte. Verklaring van het woord <i>esoterisch</i> . Gebruik dat de theosofen daarvan maken.	11
IV. De theosofische God. Parabrahm. Drie bewijzen waarom Parabrahm de ware God niet zijn kan.	13
V. Het theosofisch heelal. De theorie der Hindoes. De theorie der theosofen. Hunne bewijzen.	18
VI. De mensch volgens de theosofie. De Hindoe leer, die hieraan ten grondslag ligt. De theosofische ontwikkeling dier leer	23
VII. Reïncarnatie. De zevenvoudige natuur der menschen. Hoe heeft een reïncarnatie plaats? Hoeveel incarnaties in één manvântara? Tijdsverloop tusschen twee reïncarnaties. Een eenvoudige vraag.	28
VIII. Karma. Een eeuwige wet. Straf en belooning. Avitchi. Oplossing van de vraag: waarom lijden en ellende in deze wereld? Ellendige toestand van het grootste deel der menscheid	33

- IX. Goed en kwaad in theosofischen zin. Geheel verschillend van onze opvatting. Geestelijkheid en geestelijke vooruitgang. Kennis. Middelen om haar te bereiken. Het Yoga systeem van Patanjali. Geestelijkheid geen godsvrucht. 's Menschen voortbestaan onafhankelijk van goed of kwaad 37
- X. De Mahatmas. Wie en wat zij zijn. Hunne macht. De heer Sinnett en de Mahatmas. De Mahatmas en de werken van Made. Blavatsky. Oordeel over die werken van den heer W. E. Coleman en van Max Müller 43
- XI. Besluit. Opsomming. Bemerkingen over het oer-geloof der oude vereenigde Ariërs. Monotheïsme. Aanbidding der Natuurkrachten. Zarathustra. De Deva-aanbidders. Pantheïsme. Anthropomorfisme. Finale . . 51

EVULGETUR.

HARLEMI,
die 22 Maji 1906.

H. F. J. RIKMENSPOEL.
Libr. Cens.

